

EGY ELLENTMONDÁSOS BABITS-VERS:
A TURÁNI INDULÓ

T O L D I É V A

TURÁNI INDULÓ

Mi vagyunk a rónán járók,
Soha napján meg nem állók,
Lég fiai, röpke rárók,
Messze mezőn szerte szállók.

Huj, huj, huj!

Szolgánk jámbor, népünk pártos,
Széltől ellett ménünk tártos,
Varju, holló ránk kiáltoz,
Könnyü nyilunk visszaszálldos.

Huj, huj, huj!

Rabjaink a barmot hajtják,
Szolgáink a sátrat hordják,
Lányaink a hálót foldják,
Fiaink a lovat tartják.

Huj, huj, huj!

Sátrunkat csak seprűszárral,
Nem kerítjük azt mi zárral,
Mégis nyusztal dús bazárral
Vetekedünk a kazárral.

Huj, huj, huj!

Így élünk mi, népet fosztván,
Földjeinket föl nem osztván,
Széles üngünk szelet uszván
Riadunk a rémes pusztán:

Huj, huj, huj!

Rátörünk az ellenségre,
Úgy teszünk szert feleségre,
Ha nem lelünk ellenségre,
Nézünk a csillagos égre.

Huj, huj, huj!

Sok csodát az égen látunk,
Sok arany csodát imádunk,
Kútfejeknél törvényt látunk,
Isten napja süti hátunk.

Huj, huj, huj!

Kóházakkal, vértes haddal,
Mit törődünk Napnyugattal?
Zabolátlan akarattal
Virradunk mi virradattal.

Huj, huj, huj!

Rajta szélel, zivatarral!
Haj szabir az onogurral,
Hajrá hét törzs hét magyarral,
Nyolcadikkal, mord kabarral!

Huj, huj, huj!

1906–1907

A *Turáni induló* című versnek már keletkezésekor ellentmondásos volt a fogadtatása, voltak, akik lelkesedtek érte, mások egyenesen közölhetetlennek tartották. Babits Mihály – levelezésének tanúsága szerint¹ – először a Schöpflin Aladár szerkesztette *Vasárnapi Újságnak* küldte el, a neves szerkesztőnek azonban nem nyerte meg a tetszését, a következő üzenetet tette közzé a lapban: „Érdekes kvalitások vannak benne, szeretnénk azonban Öntől egyebet is látni, bizonyosan akadnak egészségesebb dolgai is.”² A bírálat egészen biztosan nem tetszett a fiatal költőnek, ezért is írta 1908. március 15-én Juhász Gyulának, hogy nem érti, „miért nem találja Schöpflin elég *egészségesnek*” a versét. A *Turáni*

induló végül a *Fogaras és Vidéke* 1908. november 8-ai számában jelent meg név nélkül, s olyan sikert aratott, hogy már a másnapi számban az olvasók érdeklődésére közölni kellett a szerző nevét, azzal a megjegyzéssel, hogy egy „rokonszenves, fiatal poéta” írta. A vers megjelent a *Szeged és Vidékében*, valamint a *Holnap*-antológiában is.³

Szintén a levelezésből tudjuk meg, hogy a *Holnap* körének tetszett Babits verse. Juhász Gyula írta neki 1909. február 15-én Nagyváradról: „Kedves Babits Mihály! Ma egy éve jöttem Nagyváradra, ma egy éve kezdődött meg ismeretségem a Holnap váradi embereivel, ma egy éve indult meg lehetősége annak, hogy a Holnap antológiájában Babits Mihály a bámuló világ szeme elé lépjen! Ennek öröme ma este egy kis fölfelé züllés van az Emke Kávéházban, innen küldjük neked ezt a lapot és szeretetünk, tiszteletünk egész teljességét.” A lap egyik aláírója, Emőd Tamás a neve mellé odaírja a *Turáni induló* egyik sorát is. Csupán érdekességképpen említem meg, hogy a vidám társaság egyik tagja a kiváló szerb író, „Manojlovics Theodor”, vagyis Todor Manojlović volt.⁴

A vers megítélésének ellentmondásossága a későbbiekben is jellemző. Rába György komparatistikai tanulmányában 1960-ban még azt mondja, hogy „a *Levelek Iris koszorújából* egyik érdekes darabja a *Turáni induló*. Akárcsak *A Danaidákat*, ezt is Babits költészete sajátos színének tartották”, bár fölteszi a kérdést, amely a verssel kapcsolatos irodalom vissza-visszatérő kulcskérdése, hogy „hogyan kerül ez az erőtől, lélettől duzzadó agresszív alkotás egy nosztalgikus, befelé forduló költő könyvébe”.⁵ Ugyanő 1981-ben megjelent monográfiájában már „művészi kudarc”-ról beszél, és egyértelműen kimondja: „Láthatóan nagy igénnel készült, mégis hamvába holt kísértet”, „az egynemű *Turáni induló* balsiker”.⁶

Mint ahogy a fiatal Babits egész költészetének megítélése is más és más volt. Osvát a *Holnap*-közlés nyomán „minden addigi írását” kéri a *Nyugat* számára, Schöpflin természetszerűleg még tartózkodó, Hatvany „egy tépelődő dalai”-nak nevezte őket, melyekben a vizionárius erőt dicsérte, Lukács György a ritmus vad gazdagságát és a versekből feltörő primitivitást tartotta kiemelendőnek.⁷

Szerb Antal fenntartások nélkül dicsérte a fiatal Babitsot. Szerinte „Babits, a tudatos költő nem kezdte pályafutását későbbi munkájától elütő, primitív kötetekkel: csak akkor jelent meg a nyilvánosság előtt, amikor már teljes vértetben állt versművészete; fiatalkori verseskötetei nem tartalmaznak egy sort sem, amely szegényére lehetne mesterüknek”.⁸

Horváth János posztumusz megjelent tanulmányában igen komoly fenntartásait mondja el Babits költészetével kapcsolatban. Kifogásai között találjuk, hogy verse gyakran nem organizmus, hanem mechanizmus. Kissé furcsálljuk, hogy éppen e költészet egyik legkiválóbb alkotása, az *Esti kérdés* költői módszere ellen emel kifogást, mondván, hogy a részletezés során elveszik az eredetileg elképzelt mondanivaló, a vers „kénytelen kikerekítésnek” tűnik, viszont a szóban forgó versről igen jó véleménye van: „A két Horatiusi versen kívül, az első kötetben a stílusforma, s általa a célba vett művészi összhatás vezető szerepét mutatja még az Arany János-i *Turáni induló*, s a Csokonai-szerű, igen sikerült *Galáns ünnepség*.” A másik, nyomósabb ellenérvet Babits „gyöngéjének” nevezi, ez pedig nem más, mint a szójátékok „érthetetlenül mohó” kedvelése, ami szintúgy vonatkoztatható az általunk vizsgált költeményre is.⁹

A bírálókat azonban egyvalamiben hasonlítanak egymásra: politikai nézeteit nem kéri számon Babits Mihályon, csupán esztétikai kifogásokat emelnek, ami valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a vers keletkezésének idején nem alakultak még ki a nyugati kultúrával szembeni ellenállást, a barbár, harcias, primitív hősiességet mint erkölcsi kategóriákat hirdető turanizmusnak a fajelmélethez kapcsolódó és a második világháborúig terjedő elrettentő konnotációi. Talán Benedek Marcell az egyetlen, aki eszmeiségre is utal, amikor jellemzi a verset: „A *Turáni induló* lüktető ritmusa ellenére is hűvösen hagyó rajz a kalandozó ősmagyarok világáról. Utólag elrontja számunkra a 900-as években írt költemény ízét, hogy másfél évtizeddel később kik és hogyan emlegették turáni fajunkat.”¹⁰ Mentséget keres a költő számára, amikor ifjonti szerepverseit írja le: „A versek egész sora – *Darutörpeharc*, *Hegeso sírja*, *Aliscum éjhajú lánya*, *Golgotai csárda*, *Strófák a Wartburgi dalnok-versenyből* – mutatja, hogy a koroknak, stílusoknak és emberfajtáknak mily változatos sokaságával szeret eljátszani a fiatal Babits. A versek lírai kapcsolata a költő lelkével többé-kevésbé rejtve marad a játék mögött, világnézetét (vagy talán világhangulatát) csak a *Theosophikus énekek* árulják el (különösen a második).”¹¹

Ugyanezt a jellegzetességet Szerb Antal erénynek tartja: „A fiatal Babits költészetének legfeltűnőbb tulajdonsága a játékosság. A kultúra száz formája, más és más stílus- és gondolatvilág leple mögé bújik meg a szemérmes költő, aki irtózik attól, hogy »maga mutatni hősi gladiátor« legyen. Majd hindu, majd római jelmezben, majd amerikai filmszenárió pózban jelenik meg, és a szubjektív valóság, amit a jelmeze mögött

érünk, annál kacérabb, annál izgatóbb.”¹² Azt az ellentmondást, hogy „oly sok jelmezben jelenik meg, hogy szinte nem tudni, melyik az igazi”, Babits nyelvének egységére hivatkozva oldja fel, szerinte ez biztosítja, hogy „mindegyik arc az ő arca”.¹³

Találóa jellemzi Babits költészetét Kárpáti Aurél, s igazat kell adnunk neki, amikor megállapítja, „a modern magyar líra legkomplikáltabb »egyszerű« versei ezek”.¹⁴ Rába György a *Turáni indulót* „álarcos vers”-nek nevezi, olyan helyzetdalknak, amely még pontosabban „a történelemben szituált drámai monológ”.¹⁵ A *Levelek Iris koszorújából* sokféle szerepverse, helyzetdala igen közel áll az alakmás figurájának megtestesítőjéhez, amely majd Babits prózájában, a *Gólyakalifában* bontakozik ki. A korszerű elgondolás a *Turáni induló*ban hagyományos verselés móddal párosul, a vers magyaros ritmusú felező nyolcasban íródott, a négy soros versszakokat egy ötödik sor, a három szótagos ismétlődő refrén toldja meg, „az ősmagyarok ördögi *huj, huj, huj!* csatakiáltása”.¹⁶

Az első versszak megnevezi a lírai ént, vagyis közli, hogy „mi” vagyunk azok, akikről a vers szól, hogy a költő azonosul lírai hőseivel, a honfoglaló ősökkel, mintegy az ő nevükben beszél. Majd a jellemzés következik, utalás történik a mondák motívumaira, a pogány többistenimádatra. A harmadik versszak az életmódot ábrázolja, majd a halászó-vadászó-nomád állattenyésztő nemzet erkölcsi tulajdonságai következnek, melyek között elsősorban a becsületesség áll. A gazdag, kereskedelemmel is foglalkozó magyarok a rablást is hősi tettnek tartják, a harcot nemes cselekedetnek, s erejük teljében mit sem törődnek a „Napnyugattal”. Ennyi a vers, melynek kifejezésére az archaizálás változatos formáit alkalmazza a költő, s hogy beleérzése hiteles legyen, a couleur locale-nak számos elemét sorakoztatja föl versének lexikájában: a honfoglaló ősök „rárók”, a nyíl, a barom, a nyuszt, a bazár, a népnevek – szabir, onogur, kabar –, a vért, a riadás mind-mind archaikus szókincsünk elemei. Az ing szó üng változatát alkalmazza, ezzel is a népi gondolatkört nyomatékosítva. A jellegzetesen archaikus ragrímek és önrímek is a régi magyar verselésre utalnak, ezenkívül „jellegzetesen magyaros és régies hatású versmondattani jelenség az úgynevezett k ö z ö l é s, amelyben a közös mondatrészt szimmetrikusan, egymással rímelve fogják közre a tőle függő, azonos mondattani szerepű tagok”¹⁷, amelynek szép példájára találunk a vers negyedik szakaszában: „Sátrunkat csak seprűszárral, / Nem kerítjük azt mi zárral”.

A lírai szituációban tehát minden jelen van, ami a „történelemben szituált drámai monológ”-hoz szükséges. A többlet a vers ritmusából adódik, „tempója a sor szótagszámához igazodik. A leggyorsabb a nyolcas, amelynek két ütemét teljesen kitölti a négy-négy szótag (. . .), élénk lüktetéséből kihalljuk a nomád seregek lódobogását”.¹⁸ Meg a sárbovári vasútállomás vonatkerekeinek kattogását is – tehetnénk hozzá zárójelben a filozófus Szilasi Vilmosnak dedikált példány tanúságát a vers keletkezésének történetéről.¹⁹ Zenei hullámmással párosul a leírás, valódi remeklés a vers harmadik szakasza, melyben a ritmus, a monoton ismétlődő mondatszerkezet érzékelteti, ahogyan a honfoglaló magyar törzsek haladnak előrefelé. A látszólag egyforma ritmus kilendül monotóniájából. Amíg az előző szakasz igéivel a lassú hullámmást adta vissza, addig az utolsó versszakban, a szerkezeti-ritmikai tetőfokon, melyben kulminál a biztatás, az erő, a harciasság kifejezése, a ritmus az igék elhagyásával, a nominális szerkezetek segítségével elérkezik a csúcspontra. A szél és a zivatar képzete, valamint a „rajta”, a „haj” és a „hajrá” indulatszavak sorolása mind sodróbbá teszi a ritmust, az utolsó képben költői remeklésként a honfoglalók rituális pogány harci táncát látjuk.

Azt gondolhatnánk, valóban magyar téma, Arany János-i. Rába György azonban kimutatta, hogy Richepin *Marches touraniennes* című, tizenegy versből álló ciklusára megy vissza.²⁰ Jól látta tehát Horváth János, hogy „az első kötet mindenekelőtt szabatos másolóknak mutatja Babitsot”,²¹ sőt Rába György szerint „Babits egyetlen verse sem tapad ennyire szolgálai a mintához”.²² Ugyancsak ő állapította meg, hogy „Richepin ciklusa a *Les Blasphèmes* című gyűjteményében jelent meg. A kötet a civilizáció ellen lázadó ember atavisztikus érzéseinek ódáiba és ditirambusokba szedett rajza. Csupa istenkáromlás, kalandvágy és retorika – elkésett romantika. A *Marches touraniennes* tizenegy darabból álló füzére programszerű foglalatja ennek az életszemléletnek; Richepin a barbár nomádok és civilizált fehérek egymás mellé állított képeiben a turáni életforma mellett tesz hitet. Babits versének ízről ízre ez a mondanivalója, csak hazai, magyaros elemeket sző soraiba. A *Turáni induló* tulajdonképpen ditirambikus életkép, motívuma szinte mind megtalálható Richepin versfüzérének egyik vagy másik darabjában.”²³ S Rába György sorra kimutatja a megfeleléseket, mégpedig nemcsak a civilizáció gyűlöletével fémjelzett eszmeieket, hanem a konkrét versmegoldásbelieket is, mondván, hogy a verskezdet szinte szó szerinti fordítása a franciának. Babits lovasai a „lég fiai”, míg a franciák „szélből

isszák a szabadságot”, a magyarban a „Széltől ellett ménünk táltos” sort különlegesnek tartjuk, de ugyanilyen különleges kifejezést alkalmaz a francia költő is. Egyetlen eltérés tapasztalható, a francia turániak hegyen-völgyön át vágatnak, a magyarok „rónán járók”. A rablás és pusztítás motívumát ugyancsak megtalálhatjuk Richepinnél, és „maga Babits is egybeolvasztja a rablás és a szabad élet motívumát”, szinte sorról sorra kideríthetők a megfelelések.²⁴

Nem annyira atipikus vers tehát a *Turáni induló*, mintsem gondolnánk. Kardos Pál a fiatal Babits költői témáiról értekezve fejtette ki, hogy a költő tudatosan keresi az ellentéteket, törekszik a legellentétebb érzéseket átélni, még akkor is, ha szövege irodalmi, sőt idegen ihletésű. Borzongva keresi az „élet nyersebb érintéseit”, „sajátos kettősség jellemzi itt is, mint sok más vonatkozásban Babitsot. Szennyesnek, alantannak érzi az úrias, finom család körén, magas műveltségű, erősen szellemi érdeklődésű baráti körén és főként kedves könyvei, a mélyen átélt kulturális élményei világán kívül eső életet, undorodik tőle, és mégis valami leküzdhetetlen vonzást is érez, hogy foglalkozzék vele, hogy belémerüljön”.²⁵ Ugyanerre a kettősségre utal Szerb Antal is, mondván, hogy „témájában az ifjú Babits a legerősebb képviselője a fin de siècle-hagyományoknak, a sátánosságnak és a bűntudatnak. Bűntudata nem az elkövetett bűnök megbánása, mint Adyé, hanem furcsa, preventív bűntudat, a nagyon tiszta lélek iszonya az élet érintésétől, mely után mégis forrón szomjazik. És ha olykor – képzeletben – feladja tisztaságát, az ellenkező határig meg sem áll, a sátánosságig, a szentségtörésig, mint a középkori emberek, akik ha bűnbe estek, úgy érezték, hogy Istentől a sátánhoz pártoltak át, és éppoly lojálisak voltak új uruk iránt, mint azelőtt a régi iránt”.²⁶

De vajon a nyugatos műveltségű fiatal Babits Mihály komolyan gondolta-e a *Turáni indulót*? Groteszk vagy komoly az ábrázolás? Természetesen erről is megoszlanak a vélemények. „Esztetikai minősége nem groteszk” – állítja róla Rába György.²⁷ Én viszont inkább azokkal tartok, akik a groteszk *Golgotai csárda* párjának tartják, akárcsak J. Soltész Katalin, aki meggyőzően bizonyította a metrikai hasonlóságot: „A hangsúlyon alapuló versritmus Babits korai periódusában csak szórványosan bukkan fel. 1913 előtti versei között mindössze három olyat találunk, amelynek tartalmához a magyaros versformát tartotta a legmegfelelőbbnek, s ezek is inkább kuriózumok, a legendás múltnak vagy a népeletnek olyan jeleneteit idézik fel, amelyeket a fiatal költő az előkelő idegen szemével, egzotikumként szemlél: a honfoglaló magyarokat (Turáni

induló, I.), a vándorcigányokat (Cigánydal, R.), a harmadik pedig, a Golgotai csárda (I.), a bibliai tárgyat mintegy a faluvégi kurta kocsmába transzponálja.”²⁸ Grotosz olvasatát tartjuk valószínűbbnek már csak azért is, mert a Horváth János által emlegetett „bosszantó szójátékok”-at éppúgy megtaláljuk benne, mint azt, hogy „kényes és nem egyszer nevetséges szomszédságba erőlteti a szót”.²⁹ Az önrímek, ragrímek és túlhangsúlyozott alliterációk is efelé mutatnak.

Az mindenesetre bizonyos, hogy munkáját Babits Mihály komoly költői próbának szánta. S a végeredmény, éppen ellentmondásosságánál fogva, korántsem lett egysíkú.

JEGYZETEK

- ¹ *Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése*. Török Sophie gyűjtése alapján sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Belia György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959
- ² *Babits Mihály száz esztendeje*. Szerkesztette Pók Lajos. Gondolat, Budapest, 1983. 27. l.
- ³ *Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése*. I. m. 297. l.
- ⁴ Uo. 187–188. l.
- ⁵ Rába György: *Világirodalmi hatások a fiatal Babits költészetében*. Világirodalmi Figyelő, 1960. 4. sz. 430. l.
- ⁶ Rába György: *Babits Mihály költészete*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1981. 208. l.
- ⁷ Uo. 7. l.
- ⁸ Szerb Antal: *Magyar irodalom történet*. Magvető, Budapest, 1991. 460. l.
- ⁹ L. Horváth János: *Babits Mihály*. *Studia Litteraria*, 1967. 3–24. l.
- ¹⁰ Benedek Marcell: *Babits Mihály*. Gondolat, Budapest, 1969. 31. l.
- ¹¹ Uo.
- ¹² Szerb Antal: *Magyar irodalom történet*. I. m. 461. l.
- ¹³ Uo. 460. l.
- ¹⁴ Kárpáti Aurél: *Babits Mihály életműve*. Az Athenaeum kiadása, 1941. 19. l.
- ¹⁵ Rába György: *Babits Mihály költészete*. I. m. 208. l.
- ¹⁶ J. Soltész Katalin: *Babits Mihály költői nyelve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965. 91. l.
- ¹⁷ Uo. 247. l.
- ¹⁸ Uo. 35. l.
- ¹⁹ Rába György: *Babits Mihály költészete*. I. m. 208. l.
- ²⁰ Rába György: *Világirodalmi hatások a fiatal Babits költészetében*. I. m. 419–438. l.
- ²¹ Horváth János: *Babits Mihály*. I. m. 3. l.
- ²² Rába György: *Babits Mihály költészete*. I. m. 208. l.

-
- ²³ Rába György: *Világirodalmi hatások a fiatal Babits költészetében*. I. m. 431. l.
- ²⁴ Uo. 432. l.
- ²⁵ Kardos Pál: *A fiatal Babits költői témái*. *Studia Litteraria*, 1965. 84. l.
- ²⁶ Szerb Antal: *Magyar irodalom történet*. I. m. 462. l.
- ²⁷ Rába György: *Babits Mihály költészete*. I. m. 208. l.
- ²⁸ J. Soltész Katalin: *Babits Mihály költői nyelve*. I. m. 35. l.
- ²⁹ Horváth János: *Babits Mihály*. I. m. 20. l.